

Història de la plaça de Sant Agustí Vell i els seus voltants

La plaça de Sant Agustí Vell és un racó preciós de Ciutat Vella, situada al barri de Sant Pere fent frontissa amb la Ribera, lloc de pas de la gent i de la història de Barcelona. **D'antic l'espai era anomenat pont de Campderà**, pel pas que hi travessava el rec comtal que baixava per les basses de Sant Pere. A les basses el rec feia un salt d'aigua que permetia moure dos molins fariners, un propietat del convent de Sant Pere de les Puelles i l'altre al segle XIV el tenia en concessió reial un particular anomenat Andreu Malla, que va ser acusat pel consell de cent d'embrutar l'aigua, encara que sembla que el veritable motiu era arravatar-li la gestió del molí oferint més diners al monarca per la seva explotació a canvi també de la possibilitat de construir de nous. El barri profundament marcat pel pas del rec, **al voltant de la plaça s'ubicaran molts safareigs i al carrer Serra Xic uns banys públics**, tot aquest patrimoni històric va desaparèixer durant la segona meitat del XIX. Així mateix es situen al barri diferents oficis que necessitaven l'aigua en abundància, com els assaonadors, blanquers, tiradors, flassaders, carderes, paraires... **treballs vinculats la majoria al tractament de la llana i el tèxtil i que donen nom a molts dels carrers del barri de Sant Pere i de la Ribera**. Al carrer del portal nou tocant a la plaça, encara es conserva un lleó de l'antiga seu del gremi dels paraires, per la part de darrera al carrer dels petons resta un pou que pertanyia aquesta mateixa casa (El lleó és el símbol de Sant Marc, patró d'aquest gremi). Els paraires s'encarregaven de comprar i vendre llana, i va ser un dels gremis més importants de la mediterrània durant l'edat mitjana i moderna. Els paraires de vegades anaven més enllà de la seva funció distribuïdora de la llana en brut i també la preparaven, amb oficis subsidiaris com els tiradors (que no tenien la categoria de gremi) que estiraven la llana, entrant així en competència amb el gremi dels carders que també netejaven la llana. **La casa gremial dels carders estava a l'altre costat de la plaça** (carrer carders 41). Al carrer dels tiradors es poden veure les restes (als baixos d'un edifici d'apartaments) de la casa d'un assaonador del XIX, ofici que convertia les pells d'animal en cuir. A la plaça de l'acadèmia¹, davant el convent de Sant Agustí, havia estat el consolat d'en Campderà, institució que certificava que els draps havien estat fabricats per un mestre d'ofici, els que no rebien aquesta certificació quedava prohibida la seva venda. La importància dels gremis decau al segle XVIII amb l'inici de la industrialització, al barri de Sant Pere s'ubiquen moltes de les primeres fàbriques d'indianes. Sí entrem pel proper carrer d'en Cortines s'observa un gran edifici de color vermell, testimoni d'una d'aquelles pioneres indústries de teixits estampats. La primera màquina de vapor que s'utilitza a Barcelona és al 1805 per bombejar aigua de rec comtal i moure així les filadores mecàniques.

D'origen medieval a la plaça es conserven uns porxos, una casa gran gòtica entrada ja a basses de Sant Pere. El proper carrer de la volta dels jueus, també ens indica la presència de població hebrea més enllà del call, que alguna interpretació ho cita com a jueus tintorers per la necessitat de viure fora del barri on s'aplega la seva comunitat per aprofitar l'aigua del rec. I destaquen **les restes de l'antic convent de Sant Agustí**, que han donat nom a la plaça, construït a inicis del segle XIV només resten algunes parets i un fragment del claustre. En l'interior hi havia unes pintures de la vida de Sant Agustí, obra de Jaume Huguet, actualment al MNAC. El convent va quedar molt malmès amb el setge de 1714, la jornada de l'11 de setembre es va lluitar cos a cos en el seu interior, defensat per la milícia gremial de la coronela, quan es va decretar l'alto al foc definitiu encara estava a mans dels barcelonins. En les restes del convent al segle XVIII s'ubica el pastim o forn municipal. Assegurar un preu assequible del blat era una de les poques obligacions que tenien els governs de l'antic règim cap al conjunt de la població². Les males collites disparaven el preu del pa, i donaven joc a l'especulació de mans d'aquells que guardaven el gra a l'espera dels temps d'escassetat, entre aquests especuladors sovint estava el bisbe de Barcelona que tenia els seus propis forns. **Al febrer de 1789 les males collites de l'any anterior fan augmentar el preu del blat**, la fabricació del pa havia estat liberalitzada i el pastim municipal està en mans privades, l'ajuntament té poc marge per incidir en el preu. **A la ciutat esclata una revolta coneguda amb el nom dels rebomboris del pa, el pastim de Sant Agustí és saquejat i incendiat, també s'intenta assaltar la catedral, és el primer aixecament de la ciutat que pren un caire anti-eclesiàstic**. Les autoritats aconseguen controlar la revolta reduint el preu del pa i aplicant una dura repressió,

1 Rep aquest nom perquè va estar allà ubicada la Reial Acadèmia de Matemàtiques

2 És el concepte "d'economia moral" que va desenvolupar l'historiador anglès E.P Thompson, allò mínimament exigible del poble cap l'Estat. Actualment gràcies a la lluita dels moviments socials els Estats tenen més obligacions, però sovint les tracten de derivar mitjançant la privatització. Una alternativa seria una gestió de les obligacions realment pública, és a dir pel poble i no per l'Estat.

són executades sis persones com a responsables dels tumults, entre elles una dona Josepha Vilaret, coneguda com la Negreta (nom que actualment té en el seu record un espai social i autogestionat del barri gòtic). Les dones sempre han estat al capdavant dels moviments socials de la ciutat, des de l'edat moderna fins al segle XXI, liderant (Setmana tràgica, 1909) o en revoltes exclusivament de dones (vaga del sindicat tèxtil de la Constància 1913, guerra de les dones 1918), fets sovint poc coneguts per l'interès de les elits patriarcal d'amagar les "altres dones" aquelles que des de les classes populars han fet aportacions a la democràcia, a la pedagogia, a la societat, etc... L'any del rebomboris del pa, el 1789, és el mateix de l'esclat de la revolució francesa. La jornada del 14 de juliol de París, en la que s'assalta la presó de la Bastilla també coincideix amb una forta pujada del preu del blat, però a França en paral·lel s'estava produint una revolució política que no es donava en el nostra país, allà la revolta va derivar en revolució aquí ens vam quedar només en un avalot, **però Barcelona ja començava poc a poc a encendre la rosa de foc.**

A mitjans del XVIII s'aixecarà sobre la major part de l'antic convent una caserna militar, que reforçava **el dispositiu de vigilància de l'estat borbònic per evitar revoltes dins la ciutat.** Els frares agustins es traslladaven en una nova església i convent, ubicada en la plaça de Sant Agustí del barri del raval. A la caserna i les restes del convent durant la guerra gran o de la convenció (1793-1795), declarada per la monarquia espanyola a la república francesa per l'execució de Luis XVI, van estar reclosos presoners francesos que s'amotinen al conèixer que companys seus, presoners en altres punts de la ciutat, s'han rebel·lat. Pintaran en els murs una cucanya, símbol de la revolució. La majoria dels revoltats seran afusellats i penjats de la forca. **La caserna militar de sant Agustí va funcionar fins al 1988, allà estava la caixa de reclutament, encara a la memòria de molts barcelonins que van fer la "mili" doncs era el lloc on es sortejava el destí del reclutes.** La insubmissió contra el servei militar obligatori també ha estat una llarga lluita a la ciutat, el primer episodi el tenim a l'avalot de les quintes de 1773 contra el sistema de reclutament obligatori que vol imposar l'estat borbònic, també als voltants de la plaça de sant Agustí es va viure aquesta revolta amb joves que s'enfrontaven i fugien pel proper portal nou per evitar l'ingrés en l'exercit. L'estat va cedir i durant uns anys s'evitarà el reclutament forçós a la ciutat.

Per acabar mencionar les **dos fonts de la plaça**, una entre carders i tantarantana, ubicada on estava una font gòtica desapareguda a mitjans de la dècada de 1980 amb l'enderroc de l'antic edifici i la construcció de l'actual. Desaparició polèmica d'una font antiga, amb sospites que hagi estat venuda a un particular per l'ajuntament, i que formava part del patrimoni del barri. **Era la font del gat de la Marieta de l'ull viu, que una placa col·locada per reivindicació veïnal encara ho recorda.** Una tradició del barri diu que aquesta és la veritable font del gat de la cèlebre cançó, i que després s'adaptaria a la font del gat de Montjuic. Es diu que la Marieta era una noia molt maca que només sortia de casa per anar a buscar aigua de la font i els soldats de la caserna de Sant Agustí estaven sempre pendents de veure-la passar, d'aquí la tornada de la cançó "una noia i un soldat". Sobre la Marieta de l'ull viu, personatge que no sé sap si va existir, s'expliquen moltes coses la majoria probablement inventades, que si treballava a l'hostal de la bona sort del carrer carders, que si era la mateixa que la Marieta cistellera i que surt a la pintura de Santiago de Rusiñol de la plaça Sant Agustí vell, on es veu una paradeta que diuen de cistells, així mateix fa poc una senyora em va dir e lloc exacte on vivia la Marieta, sobre els pòrtics de la mateixa plaça..., ves a saber potser encara volta pel barri la seva descendència. **La segona és una font-fanal ubicada al mig de la plaça, disseny de Pere Falqués amb motiu de l'exposició universal de 1888.** En total trobem 16 fonts com aquesta a la ciutat, la més popular està a la rambla de canaletes, coneguda per aplegar al seu voltant les celebracions de les victòries d'un famós equip de futbol de la ciutat. **Aquesta font-fanal de Sant Agustí vell també podria ser lloc de trobada i celebracions, després de la història tan convulsa i revolucionària de la plaça i els seus voltants, de les victòries d'aquelles i aquells que somien que una altre ciutat és possible, i també possible un altre món.**

Gregor Siles amb suggeriments molt importants d'Elsa Plaza.

Referències.

- Castells, I. (1970). Els rebomboris del pa de 1789 a Barcelona. *Recerques*, 1, pp. 51-81.
Convent de sant Agustí. <https://www.monastirs.cat>
March, Enric. *El Rec Comtal*. <https://El-rec-comtal.blogspot.com>.
Vilumara, JM., i López, F. (2014). *El quarter de sant Pere*. Barcelona: Viena